

Роздольський С.В., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Фітас А.А., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Ужгородський національний університет, м. Ужгород, Україна
Науковий керівник: Пильгун Н.В., к.ю.н., доцент

ПРАВА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ВОЄННИЙ ЧАС

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію України, тому Президент дав розпорядження військовослужбовцям здійснювати передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» заходи і повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави. З того моменту військові, наражаючи свої життя на небезпеку стали єдиним гарантом збереження незалежності та суверенітету держави.

За законодавством України для військовослужбовців встановлюється єдина система правового та соціального захисту з урахуванням грошового, матеріального та інших видів забезпечення відповідно до їхньої посади, військового звання, кваліфікації, тривалості та умов військової служби. Правовий захист військовослужбовців закріплений в законодавчих актах України прав та свобод військовослужбовців, їхніх обов'язків та відповідальності, соціальних пільг і гарантій, а також правовий механізм їх реалізації. Соціальний захист військовослужбовців також є основною функцією держави, спрямованою на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їхньої службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі.

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» регулює питання, щодо забезпечення соціального та правового захисту військовослужбовців. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені більш високі норми щодо соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, ніж ті, що містить законодавство України, то застосовуються норми міжнародного договору [1].

Забезпечення виконання вимог законів, інших нормативно-правових актів щодо соціального й правового захисту військовослужбовців покладається на органи державної влади та органи місцевого

самоврядування. Також на всіх учасників територіальної оборони громад під час їхньої участі в заходах з підготовки добровольчих формувань територіальних громад, а також виконання ними завдань територіальної оборони, поширюються гарантії соціального і правового захисту, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2].

Порушення прав військових може відбуватися не тільки на території країни, але і зовні, на міжнародному рівні. На даний час російські військові жорстоко поводяться, знущаються, катують та вбивають військовополонених українців, та нажаль, міжнародна спільнота не швидко реагує на дані злочини. Задokumentовані непоодинокі випадки знущання над військовополоненими та жахливі умови їх утримання в полоні. Поранені не отримують необхідної, своєчасної медичної допомоги, що в деяких випадках приводить до ампутацій кінцівок. Щодо місця знаходження військовополонених, то вони знаходяться на небезпечній відстані від бойових дій, як приклад, на території окупованої Оленівки Донецької області. За міжнародними стандартами держава, яка тримає в полоні, відповідає за умови утримання військовополонених, на даний час ці умови порушені. Тобто, саме російська сторона мала б нести повну відповідальність за все, що відбувається з українськими військовослужбовцями, а не квазідержавні утворення, так звані Л/ДНР чи терористичні осередки, як ПВК «Вагнер» та інші. Це все є грубим порушенням Женевської Конвенції, яку прийняли обидві сторони конфлікту.

Женевська конвенція про поводження з військовополоненими, а саме ст. 3 забороняє будь-яке негуманне поводження, або таке, яке може принизити честь та гідність особи. Забороняється будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, яка тримає в полоні, – які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, який перебуває під її охороною.

На даний час є випадки коли, українських військовополонених утримують в установах пенітенціарної системи з боку Російської Федерації. Стаття 21 Конвенції встановлює, що тільки за винятком випадків, передбачених положеннями цієї Конвенції, що стосуються кримінальних та дисциплінарних санкцій, військовополонених не можна тримати в замкнених приміщеннях або позбавляти права залишати приміщення, якщо тільки цей захід не є необхідним для охорони їхнього здоров'я. Утримання під вартою безвісти зниклих не може бути виправданим і вважається незаконним. Невизнання утримання під вартою будь-якої особи є повним порушенням гарантій її свободи та особистої недоторканності. Згідно з вимогами Конвенції, держави, що тримають у полоні, повинні повідомляти відповідним державам через посередників – держав-покровительок усю

корисну інформацію про географічне положення таборів для військовополонених (ст. 23 Конвенції) [4].

Існують також порушення прав українських військовослужбовців щодо їх особистого спілкування зі своїми рідними, а це в свою чергу спричиняє психологічне навантаження, і є грубим порушенням встановлених норм утримання військовополонених. На сьогодні жоден військовополонений не має можливості перебувати на постійному зв'язку зі своїми рідними. Згідно з вимогами Конвенції (ст. 122), кожна зі сторін конфлікту повинна заснувати офіційне Довідкове бюро у справах військовополонених, які перебувають під її контролем.

Отже, на даний час, після повномасштабного вторгнення Росії на територію України, відбуваються бойові дії, які спричиняють не тільки порушення прав військовослужбовців, але і втрату їхнього життя. Держава має гарантувати військовослужбовцям і членам їх сімей соціальний правовий захист, згідно з законами України, та нажаль не завжди ці норми в період війни дотримуються.

В умовах повномасштабної війни військовослужбовці мужньо боронять Україну та її кордони, виборюючи свободу для своєї нації, тому захист прав військовослужбовців Збройних сил України має бути активізований та підтриманий державою, а військові госпіталі мають бути забезпеченими необхідними медикаментами. Разом з тим військовослужбовці мають отримувати вчасно юридичну допомогу в максимально зручному для них режимі. Тобто військовослужбовці можуть звернутися до бюро правової допомоги, отримуючи безоплатну первинну або вторинну правову допомогу щодо надання інформації можливості переведення військовослужбовця до іншої частини, надання пільг для військовослужбовців та порядку звільнення зі служби.

Література

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 23 груд. 2022 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення: 04.03.2023).

2. Олександра Кознова. Трудові права військовослужбовців та територіальної оборони. *LIGA ZAKON Бізнес*. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/news/210590_trudov-prava-vyskovosluzhbovtstv-ta-teritorialno-oboroni (дата звернення: 04.03.2023).

3. Росія порушує всі норми Женевських конвенцій. *Правозахисна Група «СІЧ»*: веб-сайт. URL: <https://sich-pravo.org/rosiia-porushuie-vsi-normy-zhenevskikh-konventsij-u-povodzhenni-z-vijskovopolonenyu/> (дата звернення: 04.03.2023).

4. Про поводження з військовополоненими: Женевська конвенція від 08 лют. 2006 р. № 28. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153 (дата звернення: 04.03.2023).